

Сергій Стельникович,
кандидат історичних наук, старший викладач

**Архівно-слідчі справи Архіву Управління СБУ в Житомирській області
як джерело з вивчення діяльності Поліської Січі
в період Олевської республіки**

(Житомирський державний університет ім. І. Франка)

Останнім часом Служба безпеки України проводить активну роботу щодо розсекречення архівних документів радянського періоду, які стосуються діяльності українського національного руху опору в період Другої світової війни, у тому числі Поліської Січі. Зокрема, певна частина нещодавно введених до наукового обігу документальних матеріалів, які відображають діяльність Поліської Січі в період Олевської республіки, представлена у кількох архівно-слідчих справах основного фонду Архіву Управління Служби безпеки України в Житомирській області (АУСБУ ЖО). Це – переважно звинувачувальні матеріали (справи № 342, № 10666, а також відповідні контрольно-спостережні справи за період 1945–1947 рр.) на репресованих радянською владою у післявоєнний період учасників бульбівського руху: Б. Симоновича (голова Олевської районної управи), О. Ковальчука (староста управи с. Стовпинка Олевського району), Д. Демчука (комендант української поліції м. Олевськ), А. Павленка (помічник коменданта м. Олевськ, помічник голови Олевської райуправи).

Матеріали АУСБУ ЖО дозволяють простежити процеси формування та діяльності Поліської Січі протягом серпня – листопада 1941 р., функціонування адміністративного, господарського та службового апаратів Олевської республіки тощо. Вони чітко засвідчують головну мету діяльності бульбівського руху – утворення самостійної української держави у боротьбі як проти СРСР, так і проти Німеччини. Так, зокрема, на церемонії присяги вояків

Поліської Січі, української поліції та старост сільських управ у кінці серпня 1941 р. Б. Симонович зауважив, що радянської влади в Україні більше не буде, як не буде і німців. Крім того, один із січовиків Ф. Рубанський зазначав: «... існує організація українських націоналістів, керівником якої є отаман «Тарас Бульба». Ця організація... має свої озброєні українські війська, які разом з німцями ведуть боротьбу проти радянської влади за створення самостійної держави Україна. Ці українські націоналісти спочатку з німцями розіб'ють радянську владу, а потім будуть вести озброєну боротьбу проти німців за створення самостійної буржуазної держави Україна».

Архівно-слідчі матеріали також свідчать про наявність ідеологічних протиріч в українському національному русі опору вже у 1941 р. Зокрема, під час допитів колишніх січовиків представники радянських органів державної безпеки, сплутуючи бульбівський та бандерівський рухи, часто ставили учасникам Поліської Січі питання про їх приналежність до ОУН(Б). Підсудні заперечували можливість такого факту, оскільки, за їх словами, Т. Боровець був політичним супротивником С. Бандери.

У документах АУСБУ ЖО бульбівські військові формування другої половини 1941 р., окрім назви «Поліська Січ», згадуються також під назвами «Українська Січ», «Січові Стрільці», «Українська народна революційна армія» (УНРА). Матеріали значно доповнюють висловлені в історіографії думки з приводу поповнення місцевим населенням Олевщини збройних формувань Поліської Січі. Відповідно до документів, після активної пропаганди ідей бульбівського руху, значна кількість місцевих жителів району, які у минулому були ворожо налаштовані до радянського режиму, судимі та репресовані органами радянської влади у 1920-х – 1930-х рр., виявили бажання вступити до бульбівських формувань. Проте отаман прийняв рішення не поповнювати ними відділи Поліської Січі, а утворити українську поліцію. Очевидно, така ідея аргументувалася певним лімітом на склад Січі (відповідно до німецького дозволу, лише 1 тисяча осіб), який і без того був перевищений. До місцевої поліції вступило також багато озброєних дезертирів Червоної армії, які раніше

нікому не підпорядковувалися і потенційно були небезпечним фактором дестабілізації та правопорушень. Відповідно до місця свого розташування, українська поліція була районною та сільською. Хоча офіційно українська поліція існувала окремо від бульбівських військових підрозділів, вона, по суті, складалася з окремих козацьких сотень і неофіційно носила назву «українська поліція Поліської Січі».

Цінними також є дані про проведення земельної реформи, основні позиції якої були визначені 31 серпня – 1 вересня 1941 р. на зібранні голів сільських управ й активу регіону. Відповідно до неї, всі колгоспні землі, а також реманент і худоба, до моменту проведення відповідної реформи у майбутньому повинні були перейти у тимчасове користування селянства. Земельні ділянки між селянами планувалося розділяти за тими межами, які існували до колективізації. Із метою контролю над виконанням земельної реформи, а також організації соціально-економічного життя на місцях, голова районної управи двічі на місяць 1 та 15 числа (при необхідності й частіше) у м. Олевськ проводив зібрання старост сільських управ. Крім того, для контролю виконання наказів Б. Симонович часто здійснював поїздки по селах.

Раз на місяць керівництво району проводило зібрання (конференції) вчителів, на яких піднімалися питання про методи викладання, необхідність вивчення у школі закону Божого, можливості використання в освітньому процесі радянських підручників тощо. Для ефективної організації освітнього життя було прийнято рішення про забезпечення працівників шкіл продуктами харчування (8 кг. борошна щотижня на одну особу). Частково місцева влада забезпечувала харчуванням і осіб, які, повернувшись із заслання, не мали власного господарства.

Отже, архівно-слідчі справи АУСБУ ЖО є важливим джерелом вивчення історії Поліської Січі протягом серпня – листопада 1941 р. Вони висвітлюють основні напрямки діяльності бульбівських військових формувань та створеної ними адміністрації Олевської республіки.